

“ОЛЕНА ПЧІЛКА І ГАДЯЧ” (до 160-річчя письменниці)

Під такою назвою 22 травня ц.р. відбулася історико-літературна конференція у старовинному Гадячі на Полтавщині. Тут 29 червня 1849 р. народилася Ольга Петрівна Драгоманова, у заміжжі – Косач, у літературі – Олена Пчілка, молодша сестра Михайла Драгоманова і мати Лесі Українки. Конференція була ініційована Інститутом літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України за участю науковців київських музеїв, видавництва “Веселка”, полтавських краєзнавців і тамтешньої педагогічної громадськості. Відбувалася конференція у великому актовому залі Гадяцької гімназії (директор – заслужений учитель України О.Зозуля); відкривав її урочистим словом і вів член-кор. НАН України *М.Сулима*. Головний редактор видавництва “Веселка”, лауреат премії імені Олени Пчілки 1999 р. *І.Бойко* наголосила на тому, що для державного спеціалізованого видавництва для дітей “Веселка”, яке щойно відзначило свій 75-літній ювілей, постать Олени Пчілки особливо значуща. Видавці поділяють її педагогічні принципи, прагнуть виконувати її заповіді, бережуть закладені нею традиції, пропагують її творчу спадщину. Друкуються вірші, оповідання, байки, фольклорні записи Олени Пчілки; видана її збірка “Молода Україна”; на сторінках літературно-мистецького часопису “Веселочка” регулярно розповідається юним читачам про життя і творчість видатної письменниці, перекладача, публіциста, науковця, фольклориста, етнографа, видавця, активного громадського діяча, мудрої і люблячої матері Лесі Українки. “Веселка” заснувала 1991 р. Премію імені Олени Пчілки і вже 18 років поспіль відзначає нею найталановитіші твори для дітей. Премія присуджується письменникам і художникам, упорядникам, науковцям, журналістам, педагогам, меценатам за значний внесок у справу українського національного відродження. Веселчани плідно співпрацюють з Київським музеєм Лесі Українки, навідуються в Луцьк, у Колодяжне і, звичайно, у Гадяч. Восени вони радо підтримали ініціативу гадячан щодо присвоєння Гадяцькій гімназії імені Олени Пчілки, а навесні взяли участь у відкритті всеукраїнського тижня дитячої літератури. І от знову зустріч на цій конференції, і хочеться сказати, що видавництво “Веселка” може порадувати читачів новими книжками Олени Пчілки і Лесі Українки. Усі підстави для цього є, хоч у нинішніх кризових умовах знайти кошти на папір і поліграфію стає все важче. Автори змушені шукати спонсорів, а видавці – надійних партнерів. І об’єднання зусиль буває результативним. Приміром, зовсім недавно “Веселка” склала програму співробітництва з ВАТ “Волинська обласна друкарня”. І от уже на часі сигнальні примірки збірки творів Лесі Українки “Мріє, не зрадь!..” (упорядник, автор есе Віктор Костюченко). А далі на черзі дві книжки Олени Пчілки. 1991 року “Веселка” здійснила найповніше видання її творів для дітей “Годі, діточки, вам спати” (упорядник О.Таланчук), а нині готується перевидання цієї збірки в подарунковому оформленні з чудовими ілюстраціями В.Мельниченко.

Автобіографічний нарис Олени Пчілки “...Золоті дні золотого дитячого віку...” досі не видавався. Наукові співробітники Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка Л.Мірошніченко та А.Ріпенко вперше відтворили авторський варіант останнього твору письменниці. Це не тільки спогад про дитинство видатної особи, це надзвичайно цікавий документ епохи, емоційно забарвлена розповідь про Гадяч і родовід Драгоманових, а ще – своєрідний приклад сучасним батькам, як треба любити і виховувати своїх дітей, як прищеплювати їм любов до рідного народу і рідного слова. Видання щедро ілюстровано світлинами. Вихід у світ цих двох книжок, присвячених 160-літтю Олени Пчілки, може стати справжньою подією в культурному житті України. А їх презентація мала б пройти насамперед у Гадячі і на Волині.

Слухачку аудиторію складали переважно вчителі, бібліотекарі та інші працівники шкіл і культурно-освітнього училища, тож педагогічні теми були пріоритетними. Параметри літературної творчості Олени Пчілки для дітей, педагогічні засади її окреслила *І.Шукіна* (директор Музею Лесі Українки у Києві) у виступі “Діти – се наш дорогий скарб, се – наша надія, се молода Україна”. Виховання шістьох власних дітей і сімох онуків було джерелом незгасаючої енергії для О.П. Косач. Дбаючи про українську лектуру для дітей, вона поступово стверджувалася як дитяча письменниця. Видала 1882 року збірник перекладів “Українським дітям”, 1886 р. – збірку власних творів “Думки-мережанки”, але найбагатшими на твори для менших читачів стали книжечки журналу “Молода Україна” (1908–1914), першого дитячого часопису українською мовою на території російської імперії, спрямованого на ствердження й розвиток національної культури. “Олена Пчілка була тонким психологом і відчула дитячу душу, – наголошувала доповідачка. – Загальний тон її журналу доброзичливий, дружній, майже домашній. Світ її творів для дітей напрочуд комфортний і світлий; зверталась Олена Пчілка до найкращих, віками утверджених моральних цінностей і чеснот, важливих смислових національних кодів у народній творчості”. У виступі детальніше йшлося також про наповненість журналу дидактичними матеріалами, про драматичні обставини його видання й виявлену при цьому таку властиву письменниці мужність і послідовність.

Розмова щодо принципів національного виховання Оленою Пчілкою молоді була продовжена в доповіді *Н.Оніщенко* (вчителя історії й заступника директора з навчально-виховної роботи Гадяцької спеціалізованої школи I–II ст. № 2) та учня цієї школи *С.Повісенка*, який і оголосив текст. Доповідь була вислухана з особливою увагою, ілюструвалась показом відеокадрів, відповідних її змістові.

Долі гадяцької вчительки Антоніни Семенівни Макарової (1868–1963) присвятила виступ *А.Дибя* (Інститут літератури). “Мене надзвичайно вабила ця чарівна жінка”, – писала А. Макарова про Леся Українку. Власне ж її життя було однозначно подвижницьким: “В своє время я была выдающимся, можна сказать, популярным педагогом. Ко мне приезжали люди (готовиться к экзамену на звание народного учителя) из разных районов: Лохвицкого, Миргородского, Зеньковского, Константиноградского, даже Роменского, где были учителя из средних учебных заведений. (О Гадяческом районе уже и говорить нечего!). За работу мою в народной школе я получала от учебного начальства благодарность, денежные награды, серебряную и золотую медаль, а в 1912 г. родители моих учеников скромно отпраздновали мой 25-летний юбилей, поднесли мне адрес, хлеб-соль, икону, отслужили молебен о моем здоровье... Пресса отметила, что мой юбилей был единственным юбилеем народной учительницы на Украине. Полторы тысячи детей получили первоначальное обучение в моей школе...”, – зізнавалась Антоніна Семенівна 1954 року в листі до М.С. Грудницької (Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, далі — ІЛ. – Ф. 2. – Од. зб. 628). З Лесею Українкою вони були майже ровесниці. 23 січня 1894 р. Леся пише свого такого відомого тепер листа в Гадяч Антоніні Макаровій: “Я багато думала над Вашим листом. Ви просите мене научить Вас жить; ся просьба показує таке Ваше довір'я до мене і таку повагу, якої я може й не заслужила. Я сама, коли хочете, учуся жить, борюся з непевностями, з скептицизмом, думаю над своїм і над чужим життям. Сидно було б мені, якби я брехала перед Вами і називала себе Вашим учителем життя... Я рада помогти Вам, рада вкупі з Вами шукати дороги, піддержувать Вас, чим зможу, Але я не маю права казать, що я могу научить Вас жити”. Леся Українка напевне відчувала і розуміла духовні пориви і душевний настрій своєї адресатки, притаманне їй прагнення до подвижництва. Тим часом А.Макарова з юних літ була близькою до родини Драгоманових, Молоденькою вчителькою вона жила в господі Лизавети Іванівни, була її помічницею. Часом писала листи і до Олени Пчілки від її імені чи під її диктовку. А у важкому 1920 році вона допомагала враженій арештом Ользі Петрівні. Залишила спогади про своїх знаних сучасниць.

Н.Бойко (Інститут літератури) у доповіді “Проблеми свободи жінки у прозі Олени Пчілки” висловила низку слушних узагальнень щодо громадянської позиції письменниці-патріотки і зробила спробу розкрити шлях реалізації особистісного потенціалу Олени Пчілки в її самобутніх прозових творах. Зокрема, у повісті “Товаришки” (з притаманним прозі Олени Пчілки попарним моделюванням опозиційних жіночих образів), як наголосила дослідниця, Люба Калиновська є носієм авторської ідеї про новий тип жінки, який під силу самостійно облаштувати своє життя і завдяки здобутій освіті посісти гідне місце в суспільстві.

Доповідь *М.Сулими* “Олена Пчілка і її переспіви псалмів Давидових” презентувала перше дослідження її численних переспівів художніх текстів.

Дослідник наголошує на тому, що письменниця обрала для переспівів 57-го та 137-го псалмів текст перекладу російською мовою, здійснений Леоном Мандельштамом: з метою максимального наближення до джерела тексту і глибокого осягнення його змісту. Олена Пчілка надала перевагу не тексту, написаному церковно-слов'янською мовою, а тексту, дослівно перекладеному з івриту єврем.

Переспіви Давидових псалмів, здійснені Оленою Пчілкою, збереглися в архіві Івана Франка разом із віршами “Пророк” та “Юдита” (ІЛ, Ф. 3. – Од. зб. 1619. – С. 580). Імовірно, Олена Пчілка ці твори подавала в журнал “Зоря”, в якому І. Франко працював у 1883-1886 рр. “Пророк”, “Псалми Давидові” (57 і 137) і “Юдита” об'єднанні назвою “На біблейські теми”. Ця назва, а також “Псалми Давидові” перекреслені. Це може означати, що І. Франко відхилив “Псалми Давидові” і залишив вірші “Пророк” і “Юдита”, які й мав намір надрукувати (у “Зорі” був надрукований лише вірш “Пророк”, а вірш “Юдита” побачив світ у збірці Олени Пчілки “Думки-мережанки”, 1886).

Переспіви справляють неабияке враження: багата, емоційна українська мова, римований вірш і промовистий перегук змісту біблійного тексту про вавілонський полон з підневільним становищем української мови та культури в часи, коли творила письменниця.

Т.Третяченко (Інститут літератури), розвиваючи думку про плідність наукових студій за архівними джерелами, доповідала про гадяцькі матеріали й документи у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. З йотою умовності гадяцькими називалися фонди Лесі Українки, Панаса Мирного, Олени Пчілки, М.Драгоманова, журналу “Рідний край”. Усі згадані фондоутворювачі так чи інакше кровними узами пов'язані з Гадячем; у кожному з цих фондів

є матеріали щодо культурного чи суспільного життя на Гадяччині. Нарешті теперішні фонди Лесі Українки, Олени Пчілки, М. Драгоманова, "Рідного краю" свого часу постали значною мірою з того домашнього архіву Є.І.Драгоманової і Олени Пчілки, який зберігався в будиночку на Драгомановій горі, а 1938 року вже з фондів Полтавського державного краєзнавчого музею листи, рукописи творів та інші матеріали були передані до відділу рукописів Інституту літератури (акт від 28.03.1938 р.).

Досить промовистим рукописним твором є "Слово про Панаса Мирного" Олени Пчілки, виголошене на зібранні гадяцької "Просвіти" 1920 року. Просторе, воно містить докладні спомини про життя родини Рудченків у Гадячі, про дитячі і шкільні роки Івана та Панаса Рудченків, аналіз їхнього роману "Хіба ревуть воли, як ясла повні" (ІЛ, Ф. 28. – Од. зб. 206). У зв'язку з цим згадується вітальний лист Панаса Мирного до Олени Пчілки з нагоди 25-ліття творчої діяльності письменниці (1901 р.) з такими тепер широкоцитованими словами: "Сестро по зброї! Високошановна добродійко Ольго Петровно! Я певний, що щасна доля справдить вибраний Вами літературний псевдонім і коли не нам, то нашим нащадкам доведеться оцінювати Вашу щирю працю народною поговоркою "родюча – як земля, а робоча – як бджола!"

До Вас завжди душею і серцем прихистний П.Мирний. Полтава".

Оригінал листа також зберігається у фонді Олени Пчілки (ІЛ, Ф. 28. – Од. зб. 2159).

Цікавий документ – угода між Ольгою Петрівною Косачевою і будівельниками щодо спорудження будинку в Зеленому Гаю (ІЛ, Ф. 28. – Од. зб. 2372). Леся Українка вперше приїхала сюди у червні 1899 р. Попри хворобу дні й місяці її в Зеленому Гаю були особливо плідні, радісні, сповнені творчого натхнення. За кілька тижнів до неї в гості приїздить Сергій Мержинський, привозить дарунок – збірку творів Й. Гете німецькою мовою з дарчим написом "Панне Лесе в пам'ять дружеских і сердечних отношеній. 11.VII.1899". Наступного літа Сергій Костянтинович знову приїздить у Зелений Гай. Цього разу він привозить збірку творів Г. Гейне в 4-х томах з таким же дарчим написом "Панне Лесе в знак дружескої приязни. 8.VII.1900". Усі ці книжки зберігаються у фонді Лесі Українки. І майже щодня того літа вірші писалися один за одним, іноді й не по сезону: 11 серпня, приміром, записана поезія "Талого снігу платочки сивенькі". Автографи творів поетеси також зберігаються у її фонді (№ 2, всього в ньому 1600 од. зб.). У 1916 році Олена Пчілка в листах до онука Михайла Кривинюка досить емоційно розповідала про відвідини Зеленого Гаю: "Я часто ходжу в Зелений Гай, бо скучаю за ним. У Гадяч я переїхала тільки для Дори, бо вона боялася зимувати там, а якби я була сама, то й зимувала б у Гаю" (ІЛ, Ф. 28. – Од. зб. 508); "Я їздила скільки раз у Гай – льодом. Так чудно по тому місці, де плавали човном, їхати сannyaми. А біло-біло всюди так, що теж аж чудно дивитись! Скрізь кучугури снігу – і сліду (дороги) ніякого, бо ніхто в Гай не їздить" (ІЛ, Ф. 28. – Од. зб. 509). Важко переоцінити значення фотографій Гадяцького повітового училища (1860 р.), будинку родини Рудченків, десятків фото у фондах Олени Пчілки й Лесі Українки, які зафіксували неповторні образи й ситуації з життя цих родин на гадяцькій землі.

Г.Дейна, гадяцький краєзнавець, воістину вразила слухачку аудиторію своїм пристрасним переконливим словом, професійним володінням історико-літературним матеріалом, умінням увести його в контекст біографії видатних родин Драгоманових і Косачів. Вона давно і плідно вивчає їхнє гадяцьке оточення, має міцні контакти з теперішніми гадяцькими родинами, у кількох поколіннях; досліджує давніші місцеві й відомі періодичні видання. Про її знахідки повідомляє газета "Гадяцький вісник". Детальніше у виступі йшлося про засновану в Гадячі в 1860-х рр. за ідеєю М.Драгоманова "Гадяцьку книгозбірню" (при Народному домі). Однією із засновниць була Є.І. Драгоманова, причетними до цієї благородної справи були й інші відомі на той час гадячани. Неординарній постаті матері Олени Пчілки був присвячений виступ *Л.Канцедал* (Інститут літератури) "Єлизавета Драгоманова у своїх листах". Відома епістолярна спадщина Єл.Драгоманової (у дівочтві Цяцьки) досить об'ємна, і складає її переважно листування з дітьми, зокрема з Михайлом Драгомановим, з Оленою Пчілкою та членами їхніх родин, а також з родинами синів Івана та Олександра. З її листів постає насамперед образ турботливої, чуйної і вимогливої матері, охоронниці свого роду. До всього їй було діло: клопоталася про черевички для Лесі, дбала про подружнє щастя Михайла Косача, переймалася просвітянськими справами в Гадячі. Однозначно була патріоткою свого краю і громадянкою. *Р.Сеннікова* (заступник директора Національного музею літератури України) поділилася досвідом наукової і практичної роботи при створенні музейної експозиції про життя і творчість Олени Пчілки.

Відомий музеєзнавець, дослідниця спадщини Драгоманових і Косачів *О.Шалагінова* палко закликала гадяцьку громаду усвідомити історичну й духовну унікальність свого краю. Гадяч – гетьманська столиця, де був написаний літопис Грабянки, де ще в середній віці творилася державність України. Тією самою вулицею в Гадячі в різні часи ходили до однієї школи майбутні вчені світового рівня Михайло Драгоманов і класик української літератури Панас Мирний; на Драгомановій горі була садиба, де народилися М. Драгоманов та Олена Пчілка, прихистком для геніального таланту

Лесі Українки був Зелений Гай. Проста істина – гадячанам належить унікальний куточок української землі, де народилися, навчалися, любили, писали свої твори світочі людського духу. *Ми й досі не усвідомлюємо магії цього місця.* Гадяцька земля священна так само, як Тарасова гора в Каневі, як Чигирин Богдана Хмельницького, як гоголівські місця на Полтавщині, як Києво-Печерська лавра. І треба цю землю любити, берегти і плекати.

Про найцінніші документальні матеріали, в яких підсумовувалася й оцінювалася літературна праця і громадська діяльність Олени Пчілки, говорив професор Київського міжнародного університету *М.Гуць* у своєму виступі “1901 рік: визначний ювілей Олени Пчілки”. Він прокоментував вітальні адреси, листи й звернення до письменниці з нагоди 25-літнього ювілею її літературної діяльності. Святкові оксамитові адреси з золотим тисненням (і скромніші, та всі урочисті) були надіслані “Київським літературно-артистичним товариством” за підписами М.Старицького, М.Лисенка, Я. Гольденвейзера; Львівським клубом русинок; “Науковим товариством імені Шевченка у Львові” за підписами М.Грушевського і В.Гнатюка, які підписались і під вітальним листом від “Літературно-наукового вісника”, підписаного також І.Франком. Слова щирого привіту і вдячності за самовіддане служіння народній справі надійшли від одеситів (27 підписів), полтавської української молоді (34 підписи), від харківських українців (35 підписів), від чернігівців (15 підписів). Звісно, обізувались родичі, друзі, ближчі спільники по праці – М.Дмитрієв, Г.Комарова, Г.Львович (із Звягеля), Іван і Лідія Шишманови, Панас Мирний, А.Кримський. О.Кобилянська 23.1.1901 р. “з правдивим поклоном” звертаючись до “високоповажаної дорогої ювілятки” бажала “з щирого серця ще многих літ і сили, і такої самої ж витривалості і щирої прихильності до народних справ і літератури, як досі. Нехай остається нам і на дальше прегарним приміром правдивої патріотки, робітниці і ідеальної матері!”.

Уся Україна шанобливо, урочисто й сердечно вітала п'ятдесятилітню письменницю, бажаючи їй нових творчих злетів. Нам, сьогоднішнім, подарована вся її спадщина. І в теперішньому Гадячі вона найбільш поширюється і пропагується у школах. Учасники конференції цього ж дня були присутні на відкритті шкільного Музею Олени Пчілки в Гадяцькій гімназії. Урочисте слово виголосив колишній випускник (тоді ще школи і гадяцького культурно-освітнього училища) Володимир Костюк, тепер відомий актор, член фундації “Культурна спадщина України” (Київ). Окрасою шкільного музею є фотогалерея з фотознімків “Леся Українка та Олена Пчілка в колі сучасників”. Переважно ці фото виготовлені за цифровими копіями, зробленими С. Гавришкевичем (Інститут літератури) з оригіналів, які зберігаються у відділі рукописних фондів Інституту літератури. Немало фотографій було розшукано самим В.Костюком, і при його особистому сприянні всі виставлені фото виготовлені за сучасними фототехнологіями. Подібних фотографій не побачимо в жодному музеї. Зі шкільної стіни якимсь особливо виразним, щирим і водночас твердим поглядом дивиться нам в душу Олена Пчілка, і не можеш відійти від портрету, і того погляду не забудеш ніколи. В.Костюком був упорядкований і виданий художній альбом “Гадяч в старовинній листівці”, 2008 р. Мистецьку вартість цього видання важко переоцінити. Гадячанину і митцю хочеться побажати здоров'я і удачі в ім'я звеличення свого краю.

Наступного дня всі шанувальники пам'яті Олени Пчілки познайомилися з однією з найдавніших шкіл, тепер Гадяцькою спеціалізованою школою I-III ст. № 2. Збудована 1872 року, упродовж 1919-1928 років вона носила ім'я М.П. Драгоманова. Про славу її історію і долю випускників розповіла, показуючи експозицію шкільного музею, директор школи Л.Бурак. Школа правомірно клопочеться перед високими освітніми й урядовими установами про відновлення в її почесному найменуванні імені Михайла Драгоманова. А 23 травня казкова тиша приміського урочища “Зелений Гай” була порушена піснями мистецького й літературного обласного свята “Дивоцвіт Лесиною Гаю”. До нащадків промовляла Лесина Мавка, звучало поетичне слово Олени Пчілки, одна за одною лунали десятки народних пісень і творів сучасних композиторів. Співали найвідоміші музикальні колективи Полтавщини й зовсім молоді шкільні артисти.

І у виступах на конференції, і, сказати б, у робочому порядку поставала ідея розвитку туризму в краї. І.Цілуйко (літературознавець, корінний гадячанин), що має конкретні краєзнавчі напрацювання, пропонує освітницьким установам об'єднати свої дослідницькі зусилля, адже не лише сам Гадяч, а й усі меморіальні землі біля нього – колишні хутори Цяччина, Кучинщина, Ковалевщина, Метлинщина, Яновщина, Броварки – гідні почесного місця в українській історії і національній культурі. О.Шалагінова мріє замкнути в єдине золоте кільце туризму всі пам'ятні місця Лесі Українки. Це м. Новоград-Волинський (колишній Звягель), де народилася поетеса, м. Луцьк, де вона маленькою гралася коло брами замку Любарта і де її дитяча душа вперше затремтіла щемом лицарської честі й доблесті, це с. Колодяжне – “Прощай, Волинь! прощай, рідний куточок! Мене від тебе доленька жене, немов од дерева одірваний листочок...”, це Київ, на благословенних дніпровських горах і нарешті, звичайно ж, Гадяч, гетьманська столиця, золота колиска давнього роду Драгоманових,

тут і садиба на Драгомановій горі, і вулиця, що веде до неї з будинком Панаса Мирного, і нарешті “Зелений Гай”...

А тим часом у Гадячі на вул. Набережна Псла № 1 стоїть незвичайний будинок – з фасаду, до річки, двоповерховий, а з протилежного боку – одноповерховий. “Палацик” Косачів у Зеленому Гаю до Псла також був двоповерховий. У 1920-х роках минулого століття Гадяцьким комунгоспом він був оголошений на знос. Купили його мірошники, брати Андрущенки, тепер вже будівельний матеріал плотами по воді доправили до млина на Пслі і збудували там дім. Дослідниками достеменно доведено, що від фундаменту до коминів він меморіальний, та знають про це лише окремі люди і в Гадячі зокрема... Отже, попереду і в гадячан, і у їхніх спільників та однодумців ще великі справи. А 23 травня, прощаючись з драгоманівською бітьківщиною, кияни дякували господарям цього краю за гостинність, за турботу, за добрий організаційний рівень усіх урочистостей, присвячених пам’яті Олени Пчілки. Слова вдячності ще раз хочемо повторити І.Гулей, голові Гадяцької районної держадміністрації, А.Середі, її заступнику, А.Цимбалу, голові Гадяцької районної ради, Т.Савченко – міському голові м.Гадяча, С.Бондаренку, координатору всієї організаційної роботи, численній культурно-громадській та педагогічній спільноті.

Тетяна Третьяченко

ШЕКСПІРОВЕ СЛОВО В КОЗАЦЬКОМУ КРАЮ

23-25 квітня ц.р. у Запоріжжі проходила міжнародна наукова конференція “Поетичний універсум “Сонетів” В.Шекспіра: рецепція, дослідницькі інтерпретації, переклади”, яку можна з повним правом назвати першим шекспірознавчим форумом в Україні за багато десятиліть. Свої двері для українських та зарубіжних учасників цього солідного наукового зібрання гостинно розчинив Класичний приватний університет – адже саме Наукова лабораторія ренесансних студій, яка працює в цьому навчальному закладі, разом з Інститутом літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України стала ініціатором проведення конференції.

Як виявилось, шекспірівський спадок у контексті його історичної доби, а також його численні й багатоманітні проєкції в наступних культурних епохах та необмежених географічних обшарах жваво цікавлять українських перекладачів, літературознавців та освітян. Про це свідчить значна кількість учасників конференції – близько 75. Завдяки розмаїттю їхніх фахових інтересів наукова програма заходу виявилася напрочуд насиченою, віддзеркаливши набагато ширше коло питань, ніж зазначено у його назві. Виступи, що пролунали під час трьох пленарних та шести секційних засідань, порушили, власне кажучи, увесь спектр проблем сучасного шекспірознавства: традиційні і новітні стратегії інтерпретації Шекспіра як культурного, філософського, літературного, мовного феномену “на всі часи”; біографічна шекспіріана останніх років; рецепція доробку великого англійця в найширшому розумінні терміна, зокрема її перекладознавчий аспект та функціонування шекспірового слова у світовій та українській культурі й літературі постшекспірівських епох, як “серйозний”, так і популярний; а також місце Шекспіра в освітньому каноні сьогодення.

Почесний професор Базельського університету (Швейцарія) доктор *Б.Енґлер* присвятив свою доповідь шляхам та моделям входження окремих елементів шекспірового світу в масовий ужиток людей початку третього тисячоліття. На його думку, на зміну попереднім етапам опанування його спадщини, коли Шекспіра спочатку оголосили “поза правилами”, а пізніше поставили “поза критикою”, нині прийшла доба знайомства з ним “поза текстом” – за допомогою розхожих цитат та стереотипів. У виступі професора Утрехтського університету (Нідерланди) *П.Франссена* було продемонстровано, як саме прийняті в суспільстві культурні практики визначають межі інтерпретативного поля, де смисл шекспірових сонетів щоразу конструюється заново. З великим інтересом зустріли присутні і розповідь одного з провідних вітчизняних англістів, професора *М.Соколянського*, який тепер мешкає в Німеччині, про унікальне видання сонетів Шекспіра мовами народів світу, яке нині готується до друку. Сам доповідач став одним із авторів цього тому, написавши для нього розділи про “життя” сонетів в Україні та Росії і проілюструвавши їх найкращими зразками перекладів. Цю тему продовжили й українські учасники конференції – зокрема, відомий перекладач і дослідник